

УДК 342.84

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.40>

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В ІСПАНІЇ

Руднєва О.М.*докторка юридичних наук, професорка,
головна наукова співробітниця
сектору порівняльного правознавства
Науково-дослідного інституту**державного будівництва та місцевого самоврядування
НАПрН України*

ORCID:0000-0003-1190-2352

Руднєва О.М. Особливості територіальної організації публічної влади в Іспанії.

Територіальна організація влади в країнах Європейського Союзу вже тривалий час становить чималий науковий і практичний інтерес для юридичної спільноти в Україні. Переважна більшість реформ і змін вітчизняного законодавства стосовно територіальної організації влади в Україні робилися з урахуванням досвіду країн Європи. Навіть в умовах воєнного стану в Україні зберігаються тенденції до подальшого впровадження децентралізаційних процесів. Разом з тим, держава потребує реформи регіонального самоврядування і формування ефективного регіоналізму. Тому вивчення європейських практик у зазначеній сфері є перспективним і корисним для подальшого розвитку територіальної організації публічної влади в Україні.

В науковій роботі визначені особливості правового регулювання територіальної організації влади в Іспанії. Зокрема, зазначається правова основа автономних утворень, їх конституційна і правова регламентація. Окремий фокус статті направлений на вивчення думок іспанських авторів, які досліджували територіальний устрій Іспанії. Разом з тим, в науковому доробку досліджуються питання щодо формування іспанської муніципальної системи, заснованої на власних традиціях.

В статті визначено, що статус, зокрема, автономних співтовариств, визначається одночасно Конституцією та статутами автономії, які доповнюють її. Крім того, дослідження висвітлює окремі аспекти взаємодії держави і територіальних співтовариств. Зокрема, вказується, що взаємовідносини між державою та автономними співтовариствами ґрунтуються на принципах єдності (належність національного суверенітету іспанському народові, єдність правопорядку, принцип рівності у ставленні до громадян, виключність повноважень держави. Територіальна організація влади в Іспанії має оригінальну структуру, яка формувалася, зокрема, завдяки історичним особливостям розвитку країни. Насамперед, це проявляється у неоднорідності статусу територіальних одиниць. Країна має розгалужену систему автономних регіонів з чималим обсягом повноважень. При цьому місцеве самоврядування здійснюється на рівні провінцій і муніципалітетів.

Ключові слова: місцеве самоврядування, регіональне самоврядування, муніципалітет, Іспанія, провінції, децентралізація, іберійська муніципальна система, Конституція Іспанії.

Rudneva O.M. Peculiarities of territorial organization of public authorities in Spain.

The scientific work identifies the features of the legal regulation of the territorial organization of power in Spain. In particular, the legal basis of autonomous entities, their constitutional and legal regulation are noted. A separate focus of the article is aimed at studying the opinions of Spanish authors who studied the territorial structure of Spain. At the same time, the scientific work explores issues related to the formation of the Spanish municipal system based on its own traditions. The article determines that the status of, in particular, autonomous communities is determined simultaneously by the Constitution and the statutes of autonomy that complement it. In addition, the study highlights certain aspects of the interaction between the state and territorial communities. In particular, it is indicated that the relationship between the state and autonomous communities is based on the principles of unity (belonging to the Spanish people of national sovereignty, unity of law and order, the principle of equality in relation to citizens, the exclusivity of state powers).

Despite the fact that the revenues of the autonomous communities are partly formed by the State and partly by local taxes or a share of taxes collected by the State on the territory of the autonomous community, the latter have financial autonomy. The system of cooperation between the State and the autonomous communities operates through the mechanism of participation in the State's revenues derived from basic taxes. The implementation of the services provided by the autonomous communities

requires appropriate financial resources, which are regularly reviewed and ensured through successive agreements on the financing model. The transformation, reform, adaptation and consolidation of these systems in accordance with the requirements of the time took place depending on the communities' acquisition of new responsibilities and the need to provide new public services. The effectiveness and efficiency of the autonomous system is ensured by the transfer of services and resources from the state to autonomous communities (in particular, in the field of healthcare, education, and social services), and the financial autonomy of the communities.

Key words: local government, regional government, municipality, Spain, provinces, decentralization, Iberian municipal system, Spanish Constitution.

Постановка проблеми. В умовах повоєнного відновлення одним із напрямів конституційної реформи, очевидно, буде реформування адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування. І в цій частині особливого значення набуває подальша реформа регіонального самоврядування і децентралізації влади. Ба більше, відповідні питання навіть в умовах воєнного стану є на порядку денному. Свідченням цього, насамперед, є євроінтеграційний рух нашої держави, і відповідно виконання зобов'язань перед європейськими партнерами.

В цьому контексті особливої актуальності набуває ґрунтовний аналіз зарубіжного досвіду, зокрема, європейського, в частині територіальної організації публічної влади. Особливої уваги заслуговує вивчення традицій процесів побудови регіонального самоврядування і децентралізації, відбувалися в Іспанії.

Як зазначає В.П. Грובה, остання, будучи монархією, поєднує демократизм і децентралізацію влади. Високий рівень розвитку місцевого самоврядування Іспанії характеризується взаємозв'язком децентралізації та принципу демократії. Зміст і спрямованість роботи місцевих органів визначають потреби й інтереси різних соціальних груп, національностей та регіонів [9, с. 71]. Водночас іспанські вчені підкреслюють, що однією з серйозних проблем була перебудова Іспанії як унітарної централізованої держави у державу децентралізовану, зокрема, «доконституціоналізація устрою держави» [4], оскільки Конституцією Іспанії не визначена територіальна організація влади.

На думку Хав'єра Перес Ройо структура держави Іспанія обумовлена двома процесами: 1) установчим, оскільки конституційно структура держави не визначена, що надає можливість її визначення на іншому рівні; 2) статутними процесами, за допомогою яких визначається структура держави, наприклад, законодавчі реформи, політичні угоди, а також судова практика Конституційного Суду [3].

Метою статті є дослідження особливостей територіальної організації публічної влади Іспанії задля пошуку можливостей запозичення позитивного досвіду формування регіонального самоврядування і децентралізації з метою удосконалення функціонування місцевого самоврядування в Україні.

Стан опрацювання проблематики. Питання іберійської моделі місцевого самоврядування Іспанії були предметом досліджень таких українських вчених, як В.І. Гладій, В.П. Грובה, В.М. Семенов, О.М. Чернеженко, А.С. Чиркін, проте кількість таких досліджень є дуже незначною. Саме тому були використані законодавство Іспанії, рішення Конституційного Суду Іспанії та наукові праці іспанських вчених, зокрема, Педро Крус Вільялона (Pedro Cruz Villalón), Хав'єра Перес Ройо (Javier Pérez Royo) [4, 3].

Виклад основного матеріалу. В юридичній іспанській літературі термін «держави» використовується для позначення глобальної юридично-політичної одиниці, включаючи центральні, автономні та місцеві інституції (ст.ст. 1.1, 56.1, 94, 137 Конституції Іспанії) [1]. В інших випадках воно стосується лише центральних установ і протиставляється автономним співтовариствам (ст.ст. 149, 150 Основного Закону Іспанії) [1].

Про високий рівень децентралізації свідчить широта компетенції автономних співтовариств (las Comunidades Autónomas – CCAA), які мають законодавчу та виконавчу владу на своїх територіях; а соціальна держава має переважно автономний вимір, оскільки вона значною мірою базується на автономних співтовариствах. За потреби, конфлікти юрисдикції вирішуються Конституційним Судом [8].

Найбільшою проблемою сьогодення в Іспанії науковці вважають поглиблення відносин співпраці між державою та автономними співтовариствами, солідарності та інституційної лояльності. Серед проблем також називають, наприклад: (а) багатосторонні відносини проти двосторонніх відносин і позицію націоналістичних партій; (б) кризу великих регіональних витрат і корупції; (в) питання ідентифікації; (г) незалежності Каталонії і права вільного вибору; (д) пропозиції щодо конституційної реформи у федеративному розумінні (перелік автономних співтовариств, фінансування, перелік виключних повноважень держави тощо) [8].

Автономія як право встановлюється як диспозитивний принцип, оскільки Конституція не встановлює жодних обмежень. Правовий титул щодо цього права належить національностям і регіонам. Автономія має політичний зміст, оскільки має власну політику та законодавчі повноваження. Автономію можна визначити як владу, обмежену суверенітетом, і, крім того, вона має свою причину існувати в межах єдності. Зміст автономії не обов'язково має бути однорідним, що знаходить свій вияв у тому факті, що загалом існує два типи автономії відповідно до прийнятих повноважень та їх здійснення; на підставі принципу диспозитивності; і в різних справах, таких як мова, регіональні права, історичні території чи фінансування [8].

Стаття 2 Конституції Іспанії [1] визнає та гарантує право на автономію національностей і регіонів, що складають Іспанію, принцип солідарності; а розділом VIII Основного Закону встановлюється її територіальний устрій, який складається з трьох рівнів: держава або центральна організація, автономні співтовариства та місцеві утворення – провінції. Кожна із зазначених інституцій користується автономією в управлінні своїми відповідними інтересами (ст. 137 Конституції Іспанії) [1]. Здійснення права на автономію, як правило, закріплено за прикордонними провінціями зі спільними історичними, культурними та економічними характеристиками. Крім того, визнання цього права поширюється на острівні території через їх внутрішні особливості, а також на певні провінції з історичним регіональним статусом (ст. 143.1 Основного Закону Іспанії) [1].

Зважаючи на те, що Конституція Іспанії не визначає політичну карту країни, утворення автономних співтовариств відбувалося на добровільних засадах і на підставі принципу децентралізації. До 1983 р. територія Іспанії була організована у 17 автономних співтовариств; її формування було завершено у 1995 р. після затвердження Статутів автономії для міст Сеута і Мелілья (Африка).

Взаємовідносини між державою та автономними співтовариствами ґрунтуються на принципах єдності (належність національного суверенітету іспанському народові, єдність правопорядку, принцип рівності у ставленні до громадян, виключність повноважень держави тощо), рівності (однаковий політико-інституційний статус: заборона дискримінації та привілеїв, наявність законів про гармонізацію) та солідарності (забезпечення державою належного і справедливого економічного балансу між різними територіями країни; відображає обов'язок взаємної допомоги, підтримки та конституційної лояльності; створення міжтериторіального компенсаційного фонду для усунення економічних дисбалансів) [8].

Конституція визначає суб'єктів, які визнані легітимними проявляти ініціативу у процесі автономізації (самоврядування): провінційні ради та органи міжострівних територій, з одного боку, а також дві третини муніципалітетів, населення яких становить принаймні більшість виборчого списку в кожній провінції або острові, з іншого (ст. 143.2 Конституції Іспанії) [1]. Однак Основний Закон також встановлює строк для виконання умов щодо початку офіційного процесу надання автономного статусу: шість місяців з моменту ухвалення першого відповідного рішення зацікавленими місцевими органами влади. Якщо після закінчення цього строку ініціатива не буде реалізована, її не можна буде повторно порушувати до закінчення п'яти років (ст. 143 Конституції Іспанії) [1].

З іншого боку, Генеральні кортеси (Парламент) можуть за допомогою органічного закону, з міркувань національного інтересу, дозволити створення автономного співтовариства, якщо його територія не перевищує меж однієї провінції та не відповідає умовам, зазначеним у статті 143.1 Основного Закону Іспанії [1]; дозволити або, у відповідних випадках, ухвалити Статут автономії для територій, які не входять до устрою провінції; а також замінити ініціативу місцевих органів (*los Corporaciones locales*), про яку йдеться у статті 143.2 Конституції Іспанії [1].

Також існує прискорений шлях (передбачений у статті 151 Конституції), згідно з яким немає необхідності чекати п'ять років, як зазначено в статті 148.2 Основного Закону Іспанії, якщо ініціатива автономного процесу була ухвалена у межах строку, визначеного у статті 143.2 Конституції, не лише відповідними депутатськими корпусами або міжострівними органами, а й трьома чвертями муніципалітетів кожної з відповідних провінцій, що разом становлять щонайменше більшість виборчого корпусу кожної з них. Крім того, ця ініціатива має бути ратифікована шляхом референдуму, де за неї висловиться абсолютна більшість виборців кожної провінції відповідно до положень органічного закону [1].

Державний устрій Іспанії і, відповідно, статус автономних співтовариств, визначається одночасно Конституцією та статутами автономії, які доповнюють її. Зокрема, Основним Законом держави визначено порядок утворення автономних співтовариств і розробки їхніх статутів; регламентовано внутрішню політичну організацію автономних співтовариств; визначено повноваження, які можуть бути передані автономним співтовариствам.

Правову основу діяльності автономій складає, зокрема, Статут, який визнається і захищається державою як невід'ємна частина правопорядку (ст. 147 Конституції Іспанії) [1], і виражає обмеженість влади автономій (які не наділені суверенітетом); а принцип автономії знаходить своє

справжнє значення саме в межах єдності відповідно до ст. 3 Основного Закону Іспанії [1; 6]. Він є інституційною нормою кожного автономного співтовариств, у якому визначаються та розробляються як власна інституційна структура, так і система розподілу повноважень, що здійснюється в межах, встановлених статтями 148 і 149 Конституції [1]. Відповідно, Статути, зокрема, визначають перелік повноважень відповідно до вимог Конституції та основу для передачі відповідних послуг.

Залежно від способу отримання автономії, існують два різні шляхи розробки її Статуту: звичайний (коли Статути формуються як органічний закон, що затверджується Генеральними Кортесами) та особливий (для «історичних» спільнот (Каталонія, Країна Басків, Галісія), що передбачає ухвалення рішення абсолютною більшістю голосів їх найвищого колегіального органу, та для інших співтовариств – коли крім погодження Статуту провінційними радами або відповідними між-острівними органами, потрібна згода трьох чвертей муніципалітетів у кожній із провінцій, які представляють принаймні більшість виборчого списку кожної з них, і ця ініціатива також повинна бути ратифікована на референдумі шляхом голосування за абсолютну більшість виборців кожної провінції в терміни, встановлені органічним законом) [1; 2].

Стаття 138 Конституції Іспанії [1] забезпечує принцип солідарності та територіальної рівності. Таким чином, держава гарантує реалізацію принципу солідарності, закріпленого у ст. 2 Основного Закону, забезпечуючи встановлення справедливої та адекватної економічної рівноваги між різними частинами території Іспанії, з особливим урахуванням обставин, пов'язаних із географічною віддаленістю островів. Слід відзначити, що відмінності між статутами різних автономних співтовариств у жодному разі не можуть передбачати економічні або соціальні привілеї.

Водночас ст. 139 Конституції Іспанії встановлює, що всі іспанці мають однакові права та обов'язки на будь-якій частині території держави. Жодна влада не може ухвалювати рішення, які прямо або опосередковано перешкоджали б свободі пересування і проживання людей, а також вільному переміщенню товарів на всій території Іспанії [1].

В узагальненому вигляді можна виділити чотири групи питань, у межах яких реалізуються відповідні види компетенції: 1) ті, які є виключною компетенцією держави; 2) ті, в яких держава ухвалює закони, а автономні співтовариства їх виконують; 3) ті, в яких держава несе відповідальність за ухвалення основного законодавства, а його законодавча розробка та виконання є відповідальністю автономних співтовариств; 4) виключні повноваження співтовариств [6].

За сферами діяльності автономні співтовариства мають законодавчі та виконавчі повноваження, зокрема: 1) виключні (у сфері соціальних послуг, сільського господарства та тваринництва, внутрішнього рибальства, промисловості, торгівлі, туризму, молоді або спорту); 2) із розробки базового законодавства держави та його впровадження (з питань навколишнього середовища, економічної політики, захисту прав споживачів, освіти, медичної допомоги та охорони громадського здоров'я) 3) щодо виконання законодавства, затвердженого виключно державою (переважно з питань зайнятості та професійної підготовки); 4) спільні з державою в тій самій сфері. Таким чином, обидва рівні адміністрації можуть виконувати однакові дії та ініціативи. Це особливий випадок, пов'язаний із культурою [2].

На думку науковців, дієвість та ефективність автономної системи забезпечується завдяки передачі від держави до автономних співтовариств послуг і ресурсів, що відбувалося шляхом переходу понад 820 тисяч державних службовців у відання автономних співтовариств. Крім того, останні набирали власний персонал для реалізації доручених ним повноважень, найважливішими з яких є охорона здоров'я, освіта та соціальні послуги [2; 6].

Спори щодо повноважень вирішуються Конституційним судом, який тлумачить повноваження, що належать державі й автономним співтовариствам.

Створення різних механізмів співпраці між зазначеними суб'єктами, які забезпечують послідовне й ефективне функціонування автономної системи, відбувається в межах перетину компетенції, спільних матеріальних повноважень та необхідності розробки спільних політик територій. Ключову роль у такій системі відіграють Конференція голів і Секторальні конференції (la Conferenciade Presidentesylas Conferencias Sectoriales). Виділяють дві форми співпраці: а) багатостороння або секторальна (галузева), в якій беруть участь держава та всі автономні співтовариства; б) двостороння, що передбачає участь держави та одного автономного співтовариства.

Автономна система співпраці у процесі об'єднання громади має особливості, зокрема при вирішенні питань, що виникають у процесі інтеграції громад. Так, унаслідок послідовних реформ і збільшення обсягу повноважень ЄС відбулося формування механізмів участі автономних співтовариств у разі, коли пропозиція громади стосується їхніх компетенцій або зачіпає їхні інтереси. Зокрема, у 1988 р. у Країні Басків було її урядом ухвалено Декрет про утворення Департаменту у справах уряду, юстиції та автономного розвитку (el Departamentode Presidencia, Justicia y Desarrollo Autonómico), що передбачав відкриття баскського офісу інтересів при ЄС. Кон-

ституційний суд Іспанії підтримав рішення баскського уряду, визнавши повноваження Баскського автономного співтовариства мати офіційне представництво в Брюсселі, вважаючи, що питання, які безпосередньо стосуються повноважень та інтересів Країни Басків, обговорюються в уставах Співтовариства: «для належного виконання своїх повноважень автономне співтовариство має право здійснювати певні види діяльності не тільки на власній території, але і за межами національних кордонів Іспанії» [5]. Водночас Суд визначив, що така зовнішньополітична діяльність автономії має обмеження, оскільки вона не повинна суперечити статусу держави як повноправного суб'єкта міжнародних відносин. З цього моменту всі 17 автономій мають право відкрити своїх представництв при ЄС, 11 з них використали це право. Тому поширення зовнішньої діяльності автономних співтовариств призвело до необхідності запровадження координаційних механізмів для гарантування узгодженості та відповідності такої діяльності компетенції, яка у сфері міжнародних відносин є виключно державною [2; 6].

Не зважаючи на те, що доходи автономних співтовариств частково формуються державою, а частково – за рахунок місцевих податків або частки від податків, зібраних державою на території автономного співтовариства, останні мають фінансову автономію. Система співробітництва держави і автономних співтовариств функціонує завдяки механізму участі у доходах держави, отриманих із основних податків. Реалізація надаваних автономними співтовариствами послуг вимагає відповідних фінансових ресурсів, які регулярно переглядаються і забезпечуються завдяки послідовним угодам про модель фінансування. Трансформація, реформування, адаптація та утвердження цих систем відповідно до вимог часу відбувалася залежно від отримання співтовариствами нових обов'язків та необхідності надання нових державних послуг.

Існування множинності центрів законотворення (держав і автономних співтовариств), без сумніву, становить головне нововведення Основного Закону Іспанії щодо системи джерел права. З огляду на це необхідно чітко уточнити, що правила, видані кожним центром, утворюють єдину правову систему. Це свідчить про формування єдиного правопорядку при ухваленні норм обома зазначеними суб'єктами; тобто не існує ізольованих державного та автономного правових порядків. Правопорядок є єдиним, а право автономних співтовариств є інтегрованим до іспанського правопорядку сукупністю норм певного автономного співтовариства. Отже, Статут автономії є нормою, яка пов'язує між собою державний і автономний субпорядки. Науковці вважають, що ця норма має гібридну природу: згідно зі ст. 147.1 Конституції це основна інституційна норма співтовариства, а з іншого, як органічний закон, вона є частиною державного правопорядку. водночас Статут не походить від первинної установчої влади, а існує завдяки його визнанню державою [2]. Так, Конституційний Суд у рішенні 4/1981 зазначив, що Статут є вираженням волі автономії [7].

Висновки. На підставі викладеного зазначимо, позитивними моментами децентралізації влади в Іспанії є поєднання принципів єдності, рівності й солідарності при широкій самостійності. У контексті співвідношення компетенції держави та автономних утворень законодавством визначено чотири групи питань, у межах яких реалізуються відповідні види компетенції: 1) ті, які є виключною компетенцією держави; 2) ті, в яких держава ухвалює закони, а автономні співтовариства їх виконують; 3) ті, в яких держава несе відповідальність за ухвалення основного законодавства, а його законодавча розробка та виконання є відповідальністю автономних співтовариств; 4) виключні повноваження співтовариств. Спірні компетенційні питання вирішуються Конституційним Судом часто на користь автономних утворень (наприклад, рішення про утворення представництв автономних співтовариств при ЄС). Слід підкреслити, що законність дій як держави, так і автономних співтовариств гарантується судом: кожен із зазначених суб'єктів має відповідні механізми для захисту своїх повноважень у разі перевищення повноважень іншим суб'єктом.

Держава може передавати або делегувати автономним співтовариствам за допомогою органічного закону повноваження, що відповідають питанням державної власності, які за своєю природою підлягають передачі або делегуванню. Закон повинен передбачати в кожному випадку відповідну передачу фінансових коштів, а також форми контролю, закріплені за державою.

Дієвість та ефективність автономної системи забезпечується завдяки передачі від держави до автономних співтовариств послуг і ресурсів (зокрема, у сфері охорони здоров'я, освіти та соціальних послуг), фінансовій автономії співтовариств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Constitución Española. «BOE» núm. 311, de 29/12/1978. URL: [https://www.boe.es/eli/es/c/1978/12/27/\(1\)/con](https://www.boe.es/eli/es/c/1978/12/27/(1)/con).
2. El estado de las autonomías (Tema 7). Primer Ejercicio del Proceso Selectivo para ingreso en la Escala de Titulados Superiores del Instituto Nacional de Seguridad e Higiene en el Trabajo, O.A., M.P. (INSST). V. diciembre 2022. URL: <https://www.insst.es/documents/>

- 94886/3978182/Tema+7.+El+Estado+de+las+Autonom%C3%ADas.pdf/158c612a-f4c5-555b-f6fd-b9e3d16daa1b?t=1663571215138.
3. Javier Pérez Royo. La Reforma Constitucional Inviabile. Los Libros de la Catarata, 2015- 139 p.
 4. Pedro Cruz Villalón. La estructura del Estado o la curiosidad del jurista persa. *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense*, num. 4, 1981. P.p. 53-63.
 5. Pleno. Sentencia 165/1994, de 26 de mayo de 1994. Conflicto positivo de competencia 1.501/1988. Promovido por el Gobierno de la Nación frente al Gobierno del País Vasco, en relación con el Decreto 89/1988, de 19 de abril, del Gobierno Vasco, por el que se establece la estructura orgánica del Departamento de Presidencia, Justicia y Desarrollo Autonómico. «BOE»núm.151, de 25 de junio de 1994, páginas 68 a 75 (8págs.). URL: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-T-1994-14598.
 6. Política autonómica. [Información sobre el sistema autonómico español, su régimen jurídico y las relaciones de la Administración General del Estado con las Comunidades Autónomas] // Ministerio de Política Territorial y Memoria Democrática. Comisionado Especial para la Reconstrucción de la Isla de La Palma. <https://mpt.gob.es/politica-territorial/autonomica.html>.
 7. Sentencia 4/1981, de 2 de febrero. BOE núm. 47, de 24 de febrero de 1981. Pagina web oficial de Tribunal Constitucional de España. URL: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/4>.
 8. Sofía Aroz Conde. Organos Constitucionales y Estructura Teritirial del Estado. Universidad de Córdoba. URL: https://wuolah.com/apuntes/organos-constitucionales-y-estructura-territorial-del-estado/apuntes-constitucional-ii-9-el-estado-autonomico-pdf-891556?utm_source=wuolah&utm_medium=referral&utm_campaign=file-openfile.
 9. Грובהа В.П. Місцеве самоврядування Іспанії: особливості та засади функціонування. *Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «ПРАВО»*. Вип. 2. 2014. С. 70-77.